

INF3700 - V17

Barn og sikkerhet på nett

Hvordan undervises barn om sikkerhet på internett og til hvilken grad fungerer det?

Derya Uysal, Elizabeth Leonora Ngo, Julian Vars, Maja Natalia Suchcicka

Antall ord: 6969

Institutt for Informatikk

Universitetet i Oslo

Vår 2017

1 Innledning	3
1.1 Om prosjektet	3
1.2 Hovedperspektiv	4
1.3 Målgruppe	5
2 Metoder for innsikt	6
2.1 Spørreundersøkelse	6
2.1.1 Analyse av spørreundersøkelse av foreldre	9
2.2 Intervju med IKT-lærere	9
2.2.1 Intervju med IKT-ansvarlig	9
2.2.2 Intervju med SFO-lærer	12
2.2.3 Analyse av intervju med IKT-lærere	13
2.3 Fokusgruppe og quiz med barn	14
2.3.1 Analyse av fokusgruppe for barn	17
2.4 Semistrukturert intervju med foreldre	18
2.4.1 Analyse av intervju med foreldre	19
3 Resultater og diskusjon av funn	20
3.1 Hva bruker barn nettet til?	20
3.2 Sikkerhet og risiko	22
3.3 Kompetanse	22
4 Konklusjon	23
5 Referanseliste	25

1 Innledning

1.1 Om prosjektet

Internett er en fantastisk oppfinnelse. Det muliggjør læring på en helt annen måte enn det som var mulig før. Spill og leker har også blitt annerledes med mulighet for å koble til internett. Antall applikasjoner, antall nettsider og antall enheter med ulike funksjoner som bruker internett øker stadig. Det muliggjør uendelig med muligheter, for eksempel at man kan snakke med mennesker fra forskjellige land i alle aldre kan snakke kun ved et par tasteklikk.

Med tanke på dette har vi derfor valgt å ta for oss temaet "Barns sikkerhet på nett". Vi har valgt dette temaet fordi vi først og fremst tenker at temaet veldig viktig og relevant til dagens delingskultur. Alle deler ting på internett, men ikke alle er klare over konsekvensene. Enheter er i dag blitt mer personlige enn før. I følge Barn og medier sine undersøkelser fra 2016, eier 81% av barn mellom 9-11 år en smarttelefon. Mens man før hadde en delt datamaskin hjemme, er det i dag mer sannsynlig at barnet har sin egen telefon eller eget nettbrett. Alderen for å få sitt første nettbrett eller telefon minker stadig, men tar foreldrene alltid praten om sikkerhet på nett *før* barna får disse tingene? Vet foreldrene hva slags funksjoner det finnes i alle spill-applikasjoner? Mange barn er mer kyndige enn foreldre når det kommer til teknologi og bruker kanskje mer tid på digitale enheter og internett enn før. Hvordan følger foreldre med, og hva slags tiltak gjøres? Norske barn er mer utsatt for flere risikoer enn det europeiske gjennomsnittet, men takler det bedre blant annet fordi foreldrene er proaktive i den grad at de lar barna utforske og sosialisere på nett (Barn og medier, 2016).

Internettbruk blir stadig mer vanlig på skolen og problemstillinger om sikkerhet, bruk og begrensninger blir mer og mer relevant. På grunn av internettets natur har vi utformet følgende problemstilling som er svært reell og relevant:

"Hvordan undervises barn om sikkerhet på internett og til hvilken grad fungerer det?"

Gjennom denne problemstillingen ønsker vi å finne ut om barneskoler underviser elevene sine om hva som er rett og galt å gjøre på internett og om ansatte ved barneskoler påtar seg ansvarsrollen når det gjelder internettbruken for elevene. Videre har vi tenkt å utføre intervjuer med både foreldre og IKT-lærer ved en barneskole i Bærum, men også å utføre

spørreundersøkelse og fokusgruppe. Valgte metoder for å samle inn data vil hjelpe oss å se om det finnes en sammenheng mellom foreldre og barns holdninger til internettbruk.

For å hjelpe oss å finne svar på problemstillingen har vi flere underspørsmål med samme tema i tillegg til de som allerede er nevnt: *Hvem sitt ansvar er det å informere barna? Hvor aktive er barna på internett? Hvem sitt ansvar er det å informere barna om sikkerhet på internett?*

1.2 Hovedperspektiv

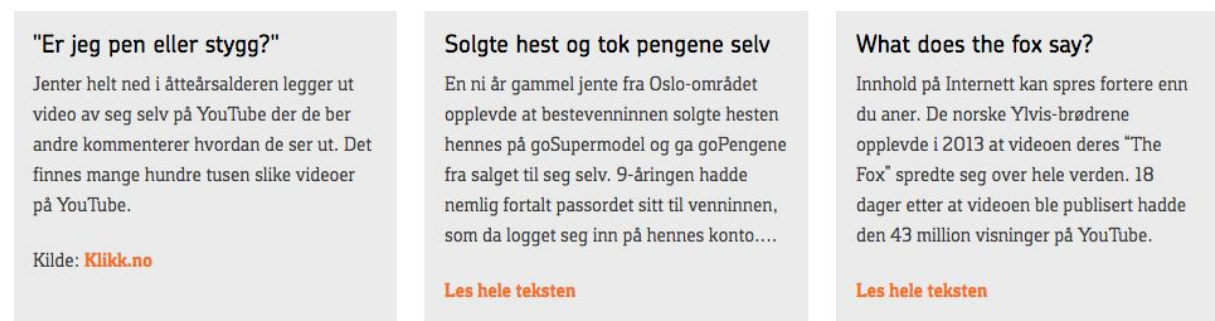
I prosjektet vårt startet vi med å lete etter ulike informasjonsressurser som kunne være relevante for problemstillingen vi har valgt. Vi leste noen artikler og et informasjonshefte, *DU bestemmer*, som vi fikk tak i på den skolen vi gjorde undersøkelser hos. *DU bestemmer* er et prosjekt av staten som er integrert i barnas utdanning med mål om å øke deres kunnskap om personvern, digital dømmekraft og nettvett. Vi leste gjennom og fant underveis ut at de skriftlige materialene som er tilgjengelig på skolen er svært utdaterte, for eksempel var heftet utgitt i 2009. Nettsidene som ble nevnt i heftet, som piczo.com og nettby.no, er lagt ned og er ikke lenger aktive i dag, men likevel blir heftet fortsatt delt ut til barn i dag. Landskapet har dessuten endret seg siden heftet var skrevet, med innføring av mer mobile enheter, smarttelefon og nettbrett, og mer bruk av *instant messaging* som Facebook Messenger og Snapchat.

I boken *Digitized Lives: Culture, Power, and Social Change in the Internet Era* av T. V. Reed, som er en del av pensum nevnes det blant annet at hva som angår personvern ser ut til å forandre på seg, og han trekker frem et viktig poeng:

“Younger people do not seem for the most part to share the same concerns about the loss of certain kinds of privacy that their parents do. People under 30 are generally much more open to sharing intimate details of their once private lives on social media sites and other forms of public media.”

(Reed, 2014, s. 58)

Her påstår han at den yngre generasjonen er ikke like beskjedne som de voksne når det gjelder å dele informasjon, noe som kan være interessant å undersøke nærmere.

Bilde 1.1: Skjermdump fra dubestemmer.no

Noen artikler vi har tatt inspirasjon fra er *Parental socialization of children's Internet use: A qualitative approach* av Wonsun Shin, publisert i 2013. Studiet ble gjennomført i Singapore med barn mellom 7-14 år og som handler om hva foreldre føler om internett, hvordan det påvirker barna deres og hvordan de kontrollerer bruken.

Vi har også lest *Tilsyn og tilretteleggelse: Kontroll av barn og unges internettbruk* av Thomas Wold, publisert i 2008 og gjennomført på en ungdomsskole i Norge. Denne artikkelen inneholder funn og analyse av undersøkelser og intervjuer gjort med både lærere og bibliotekarer ved skolen. Prosjektet vil bli gjennomført i lys av artiklene og vi skal i kapittel 3 gå i dybden av resultatene vi fikk fra datainnsamlingen for å sammenligne.

1.3 Målgruppe

Målgruppen vi har valgt å undersøke er barn som går på 4. trinn, fra 9 til 10 årsalderen, på en barneskole i Bærum. Vi hadde flere grunner til å velge akkurat denne målgruppen, blant annet antar vi at barn på denne alderen har bedre forståelse av internett, i form av hva slags applikasjoner som er populære. Vi antar også at barna i denne alderen er blitt mye stødigere i både skrive og lesing. Utifra det vil de bruke nettlesere mer aktivt for å besøke ulike nettsider og å skrive til hverandre på nett i større grad enn yngre barn. I tillegg hadde vi en stor fordel når det gjaldt tilgjengelighet til målgruppen, siden en av gruppe medlemmene jobber på gjeldende barneskole.

2 Metoder for innsikt

2.1 Spørreundersøkelse

For å samle inn bredde informasjon og kvantitativ data, sendte vi ut en spørreundersøkelse til foreldrene til barna i en klasse på skolen. Spørreundersøkelsen bestod av 12 spørsmål,

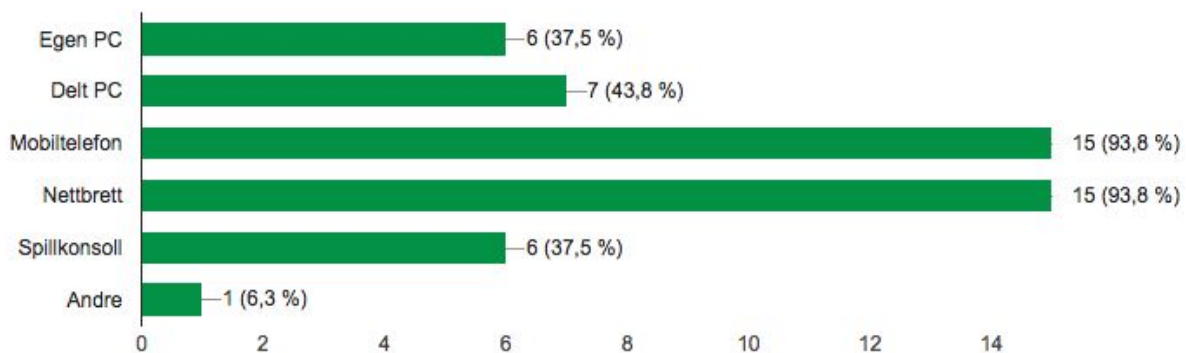
hvorav to av disse bare var tilgjengelig til foreldre som svarte ja på regler og begrensninger. Spørreundersøkelser er en bra måte for å skrape litt på overflaten om temaet, hvor vi på blant annet ville finne ut litt om egne vaner, barnas vaner og litt om bruk.

Det var totalt 42 personer i Facebook-gruppa hvor vi publiserte spørreundersøkelsen. Av disse fikk vi 15 svar. En deltaker sine svar ble sendt inn to ganger og vises derfor som at vi fikk 16 svar. Duplikat svaret blir derfor ikke tatt i betraktning selv om det vises i statistikk bildene. Vi anser antall svar som representativt for klassen.

Foreldre fikk muligheten til å krysse av hva slags enheter barna deres eide eller hadde tilgang til (bilde 2.1). Den ene personen som svarte "Andre", skrev "Nintendo ds" tekstfeltet.

Hva slags enheter eier barna dine / har tilgang til?

16 svar

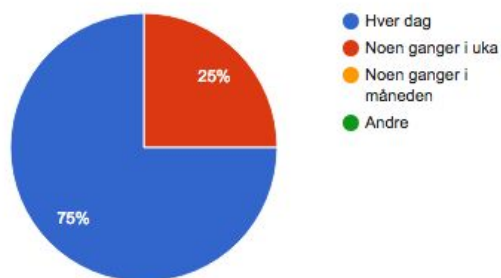

Bilde 2.1: Svar på spørreundersøkelse

Vi spurte så om hvor ofte barnet bruker internett, 12 svarte hver dag, tre svarte noen ganger i uka, og alle foreldre hadde til en grad snakket med barna om hvordan man bruker internett forsvarlig (bilde 2.2), men ikke alle fulgte med hva barna gjorde på nett, da de fleste har regler og begrensninger for hva barna kan gjøre (bilde 2.3).

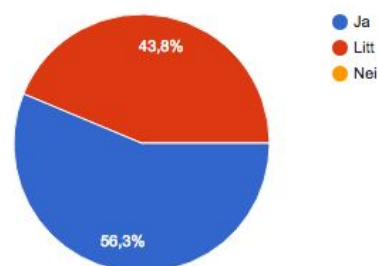
Hvor ofte bruker barnet ditt internett?

16 svar

Har du snakket med barna dine om hvordan man skal bruke internett forsvarlig?

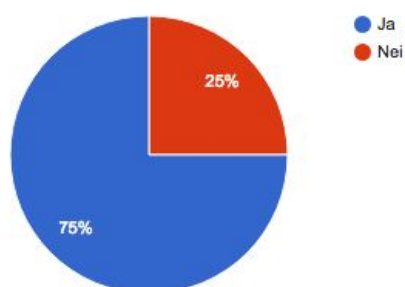
16 svar

Bilde 2.2: Svar på spørreundersøkelse

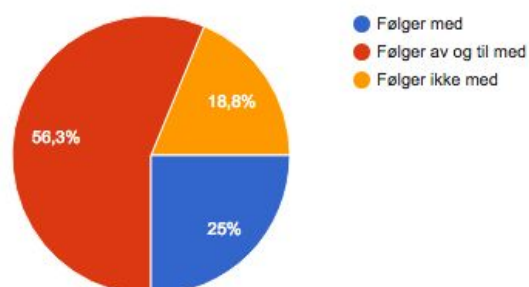
Har dere begrensninger og regler for hva barnet kan gjøre på internett?

16 svar

Hvor bevisst er du på hva barnet gjør på nettet?

16 svar

Bilde 2.3: Svar på spørreundersøkelse

Barna deler av og til opplevelser på internett med foreldrene. Foreldrene kjenner enten til alle eller noen personer barna snakker med på nett. Seks av foreldrene begrenser ikke barnets tidsbruk på internett.

Vi hadde et kort svarsspørsmål der foreldrene kunne skrive med egne ord hvilke applikasjoner de visste barna brukte:

Momeo
Ingen
Momio , YouTube, musical.ly
Instagram, Musicly
Netflix nrksuper youtube.com
Musicly
YouTube
Minecraft, Musicaly, Instagram, Snapchat
Mumio, spill
YouTube, div spill som minecraft, pokemon go, m m
YouTube/ Skolerelatert/Ulike spill
spill Clash Royale, Plants vs Zombies, Music.ly, instagram

Bilde 2.4 Applikasjoner foreldre vet barna bruker

11 av foreldrene har regler og begrensninger for hva barna kan gjøre på internett, disse fikk to ekstra spørsmål der vi spurte om hva slags tiltak som blir gjort for at barna skal unngå å bryte disse reglene. Noen av svarene var: “Avtale med barnet.”, “blokkerte nettsteder”, “Forsøkt å legge inn sperringer”, “De får ikke tilgang, jeg bestemmer hva som skal være på nettbrettet”.

Vi spurte så hvordan de vet at barna følger reglene de har lagt, svarer de: “Jeg ser av og til på det barnet driver med.”, “Det vet jeg ikke. Det er umulig å kontrollere. Men jeg stoler på barnet mitt.”, “Det vet jeg ikke” og “Jeg ser hva de gjør og snakker med dem hva de får lov til. “De har ikke brutt disse reglene ennå. De spør meg om lov før de laster ned nye appen, går inn på nye sider.”

Vi hadde et spørsmål om foreldrenes vaner når det gjelder å legge ut bilde av barna sine. Åtte krysset av aldri, mens syv krysset av, for av og til. Dette vil vi sammenligne og spørre barns definisjon av personvern. Anser de som bildedeling av andre som normalt, og ikke noe som er nødvendig å spørre andre om tillatelse om?

2.1.1 Analyse av spørreundersøkelse av foreldre

Etter analysen av spørreundersøkelsen, trakk vi ut noen punkter som vi mente var relevante å sette fokus på:

- Barn observerer mer enn de legger ut. Mange bruker applikasjoner der man spiller og ser på innhold, enn applikasjoner som man bruker for å dele eget innhold.
- Stort sett alle barn hadde egen telefon og få foreldre svarte at de hadde full oversikt over hvem barna snakker med.
- Alle barn har sine egne teknologiske enheter og bruker internett minst en gang i uka.
- Vi fikk varierende resultater når det gjaldt oversikten foreldrene hadde om sine egne barn på internett, og hva barna drev med.
- Begrensninger og regler for hva barnet kan gjøre på internett baseres på tillit og ærlighet.
- De fleste barn bruker applikasjonen "Musical.ly" som foreldrenen vet om.

Et interessant punkt var at en av deltakerne svarte at barna hadde en egen telefon, men kun hadde tilgang til internett noen ganger i uka. Hvordan blir dette kontrollert når det er barnets egen telefon? Dataen fra spørreundersøkelsen vil vi bruke videre til å utforme spørsmål til eventuelle intervjuer og fokusgrupper.

2.2 Intervju med IKT-lærere

Her bestemte vi oss for å intervju to IKT-lærere for å få en bedre forståelse av hva undervisningen går ut på, blant annet hva de blir lært og hva slags regler barna må forholde seg til når de bruker datamaskinene på skolen.

2.2.1 Intervju med IKT-ansvarlig

Vi stilte generelle spørsmål som hva det innebærer å være IKT-ansvarlig, og han svarte at det ikke er helt spesifisert. Han definerer seg selv som IKT-ansvarlig og holder både datamaskiner i orden og underviser barna hvordan man skal bruke programvarer som Word, PowerPoint, og andre kontorverktøy. Han underviser hvordan ulike læringsprogrammer på nett skal tas i bruk, som for eksempel Stairs-læreverk for å lære engelsk der de kombinerer lek og læring. Samtidig som han underviser barna om internett generelt.

Barna begynner med data som hjelpemiddel fra 2. klasse og bruker internett som et verktøy, for lekser og oppgaver. På spørsmål om, undervisningen har fokus på sikkerhet på internett for barn, fikk vi et bredt svar på det. Som nevnt ovenfor innebærer det ikke bare å undervise for programvarer som Microsoft Word, det innebærer også sikkerhet på nett.

Intervjuobjektet nevnte at internett var hovedfokus i hans undervisning. Nettvett, kildekritikk, sikkerhet, søking, anonymitet, programmering, edutainment-programmer, og hva som skjer hvis man velger å dele noe på sosiale medier. IKT-ansvarlig nevnte disse temaene ovenfor, som er temaer som er sentrale i undervisningen hans. Intervjuobjektet hadde mest fokus på nettvett og dette innebærer hva som er rett og galt å gjøre på internett, hva man gjør hvis man kommer over noe man ikke liker, hvem som eier ting på internett og hva som skjer når man deler ut innlegg eller bilder.

Skolen bruker programvarer som hører til pensum og er godkjent av kommunen. Foreløpig har de bare datamaskiner som brukes på skolen, men IKT-ansvarlig har nevnt at reglene som gjelder på datamaskinen også gjelder på mobil og nettbrett fordi skolen til høsten skal få iPader, som de kaller læringsbrett for at barna skal kunne skille mellom fritid og arbeid. Disse iPadene får barna med seg hjem for å kunne gjøre lekser hjemme og eventuelt sende meldinger til læreren, og de skal kun inneholde skolerelaterte applikasjoner. Ellers mente han at det ikke er lærerens ansvar utenom skoletiden å passe på hva barna gjør.

Barn lærer å ikke utgi personlig info og å poste bilder av andre. Det finnes ulike ressurser som skolen tipser, som barna kan se på. Et av eksemplene han nevnte var Charlis-nettips, som er forskjellige klipp som blir postet på en YouTube-kanal laget av Medietilsynet.

Klippene viser Charli som gjør feil og viser ulike situasjoner som kan oppstå når hun for eksempel bare trykker på ulike lenker uten å vite hva det inneholder. Andre nettsider som omhandler nettsikkerhet er *DU bestemmer*, *Røde Kors*, *Redd Barna*. Læreren nevner også for foreldrene at det er viktig å være forbilder for barna, for eksempel at man ikke skal poste bilder av alt mulig. Han sier at foreldre poster bilder av både andres barn og egne, men ikke alle er klare over at man må spørre om tillatelse før dette gjøres. På skolen kan man logge på nettet med sin egen PC eller mobil, her er det ikke like lett å passe på hva alle gjør, men tilgangen er utstyrt med mange filtre.

Alle barn har tilgang til PC på skolen, men det er slik at ikke alltid at IKT-ansvarlig har oversikt over det barna driver med på en PC. Her blir det nevnt at elevene på skolen har også tilgang til bærbare PC. Disse PC-ene på skolen er tilgjengelige for å kunne bygge opp

elevens nettvett kompetanse slik at elevene ikke gjør noe galt på nettet. Intervjuobjektet nevner også at foreldrene har et ansvar om å følge opp med barna angående hva dem bruker en PC til.

På spørsmål om hvem sitt ansvar det er å informere barna om nettvett og sikkerhet på nett svarer han at det er en del av skolens læreplan. Selv om myndighetene har bestemt at internett sikkerhet skal være en del av læreplanen, er det veldig svakt markert, sier han. Han sier at foreldrene bør ta sin del av ansvaret hjemme slik at det blir dobbelt opp - både hjemme og på skolen. Han synes likevel det er viktigst at foreldrene påtar seg den rollen. De bør følge med på hva barna gjør på nett, være med barna når dem spiller og leke med dem, og informerer de hva som er riktig å gjøre når uønskelige situasjoner oppstår.

Bilde 2.5: Informasjonshefte for barn. dubestemmer.no

Et eksempel er chattefunksjoner i ulike spill. Her er det viktig å informere dem om at personen de snakker med ikke alltid er den de tror det er. Derfor er det viktig å være med dem, slik at de kan si ifra om ubehagelig opplevelser og andre internettopplevelser. På denne måten mente intervjuobjektet at foreldrene kan lære dem hvordan man skal håndtere slike ting, som for eksempel hvordan man skal melde fra misbruk. Lærer informerer foreldrene på møter, men han vet ikke om det følges opp hjemme.

Angående cyberbullying har barna lært at det ikke er lov å mobbe i virkeligheten og på nett. Han sier at mange av barna på 4. trinn har ulike sosiale medier selv om det er 13 årsgrense

på det, men han antar at barna har fått lov av foreldrene, og mener at det er deres ansvar dersom misbruk oppstår.

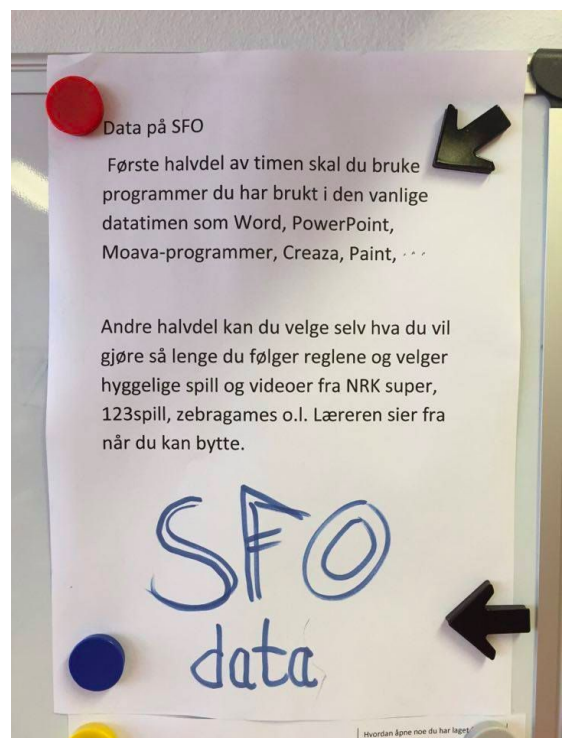
2.2.2 Intervju med SFO-lærer

Intervjuobjektet sier at en SFO-lærers viktigste ansvar er å passe på barna, at de har det bra og at de har noen være med og å leke med. Det er viktig å løse konflikter dersom det oppstår konflikter mellom barna, men det viktigste er at barna er sosiale.

I SFO-timene er ikke sikkerhet på internett et eget opplegg som barna lærer, for det er egentlig ikke deres ansvarsområde og de har heller ikke dette som arbeidsoppgave. Fordi barna har tilgang til datamaskiner i SFO-timene, blir likevel generelle tips og regler tatt opp. For eksempel har han forklart noe om virus, at man ikke skal trykke på hva som helst, blant annet reklamer.

Vi spurte så om barna hadde fri tilgang på data, noe som ikke var tilfellet. Barna må først melde seg på datatimene, som hovedsakelig består av at man først må gjøre noe skolerelatert (bilde 2.6). For eksempel benytter mange seg av Moava, en nettside med lenker til ulike spill som stimulerer til læring. Etter det får de spille spill og gjøre hva de vil, men de har regler for dette: Ikke spille voldelige spill, og det er heller ikke lov å blant annet drive med innhold som har noe med blod å gjøre. Lærerne har alltid oversikt hva barna gjør og de går alltid rundt og sjekker det.

De har ikke lov til å bruke mobiltelefonen på SFO, og det er forbud mot å sende meldinger til hverandre når de er på SFO eller har datatime. Dette er fordi de vil unngå at de sender stygge ting til hverandre og cyberbullying. Dersom det er nødstilfelle og de må ringe foreldre, må de spørre SFO-lærerne. Det er heller ikke lov til å bruke iPadene de får til neste år på SFO.

Bilde 2.6 Regler for databruk på SFO

Læreren mente at både lærere og foreldre har ansvar for å informere barna om internett og sikkerhet, men mest foreldre. IKT-lærere burde ha sikkerhet som et opplegg, synes han, fordi han vet at ikke alle foreldre har den kunnskapen. Ellers sier læreren at det ikke deres ansvar utenfor skoletiden, men prøver å gi dem råd som de også kan følge utenom skolen.

2.2.3 Analyse av intervju med IKT-lærere

Fra intervjuene med de to IKT-lærerne antok vi at barna ble lært:

- generell datakompetanse (diverse skrive programmer, PowerPoint og vanlige kontorapplikasjoner)
- nettvett (det vil si alt i fra hvordan bruke internett ansvarlig og kildekritikk)

Oppsummeringsvis legger skolen en generell kompetanse å kunne utnytte datamaskiner og datamaskinens programvarer. Hovedsakelig er det kontorapplikasjoner som Microsoft Office og enkelte programvarer som Word, Excel. Barna får også en introduksjon til mer avanserte emner som programmering og ulike skolerelaterte plattformer som Creaza og Moava.

I undervisning til IKT-ansvarlig blir barna lært til å bruke internett som en ressurs de ulike skoleoppgaver barna blir tildelt. Her nevnes det blant annet diverse læreverk sine nettsider. Her blir også nettvett trukket inn. Viktige temaer for nettvett er sikkerhet (passord), kildekritikk, online identitet, kritisk blikk på hva som ligger ute og hva som ikke bør legges ut om dem selv. Et annet viktig tema barna blir undervist er generelle kjøreregler for surfing (ikke trykke på reklamer). Skolen har regler som nekter barna tilgang til innhold som ikke er beregnet deres aldersgruppe på skolen. For å være sikre på at denne regelen overholdes, går lærerne rundt og ser på hvilke nettsider barna er på under timen. Dette var en utfordring å forhindre utenfor skoletiden men begge lærerne følte at det er foreldrenes ansvar utenom skoletiden, men de følte likevel et visst ansvar når det kom til cyberbullying. Begge lærer barna generelle regler som også bør følges utenom skoletid.

2.3 Fokusgruppe og quiz med barn

Bilde 2.7 Fokusgruppe med barna

For å kunne få inn data fra mindreårige valgte vi å ta i bruk to datainnsamlingsmetoder. I forveien delte vi ut et informasjonsark til barna der foreldrene hadde mulighet til å krysse av om barna kunne være med på dette eller ikke. Totalt var det 14 barn som var med. Først hadde vi en kort strukturert fokusgruppe der vi hadde bestemte spørsmål som vi ville undersøke og slik at gruppen ikke snakker seg bort fra temaet. Vi gjennomførte så en liten spørreundersøkelse der vi tok i bruk et quiz-plattform kalt «Kahoot!».

Kahoot! er en gratis spillbasert læringsplattform, det brukes for å lage quizer og er bygget for sosial læring, der elevene skal samles rundt en felles skjerm. Kahoot! tar utgangspunkt i barn og unges kjennskap til sosiale media og spill, og deltakerne kan bruke mobil for å delta. I en typisk klasseromssituasjon vil man bruke interaktiv tavle eller en dataskjerm.

Denne plattformen mente vi ville være best for barn fordi det gjør at barn utfører en quiz på en mer morsom måte enn å bare lese et ark og krysse av på ulike felt. En annen grunn var fordi Kahoot! har elementer av gamification som bidro til at barna var engasjerte til å være med. Spørsmålene vi stilte barna lignet spørsmålene vi stilte til foreldre. Bakgrunnen for dette var å kunne sammenligne svarene fra både barna og foreldrene og drøfte svarene vi fikk fra begge parter.

Det første spørsmålet var: "Hva gjør du hvis en ukjent på nett skriver til deg?". For dette spørsmålet var det to riktige svar: "Lukker siden" eller "Sier i fra til en voksen". Alle barna svarte enten et av de riktige svarene. Fra før hadde de fleste foreldrene svart at de hadde snakket med sine barn angående å bruke internett forsvarlig, og de en stor andel visste om hvem barna snakket med. Resultatene vi fikk fra barna var så og si i samsvar med hva foreldrene svarte.

På det andre spørsmålet stilte vi dette spørsmålet: "Følger du reglene som foreldrene har satt når du er på internett?". Her svarte alle barna "Ja, hele tiden". Noe som kanskje betyr at alle barna som deltok har fått regler de må følge. Til sammenligning var det 75 % av foreldrene svarte at de har begrensninger og regler på internett.

Det tredje spørsmålet var angående å spørre om tillatelse for deling av bilder av bekjente på internett. Her fikk vi et varierende resultat. Tre personer svarte "Aldri", mens de 11 andre svarte "Ja". Vi spurte også "Deler foreldrene dine bilder av deg på internett?". Enten svarte de "Nei", eller "Ja, men de spør meg først". Dette stemte overens med det foreldrene svarte på spørsmålet "Hvor ofte deler du bildet av barnet ditt på nett?". Mesteparten av foreldrene svarte av og til eller aldri.

På spørsmålet "Hvordan finner du på brukernavnet ditt?" hadde vi svaralternativene "Navnet mitt", "Lærer/foreldre hjelper meg med det", "Finner på et navn jeg liker". Disse tre var de riktige svaralternativene, og det var ingen som valgte den feile svaralternativet, som var "Bruker noen andre sitt navn".

Det nest siste spørsmålet omhandlet passord på ulike plattformer som et barn har en konto på. Her svarte fem av barna enten at foreldrene visste, syv svarte at bare de selv visste om passordet sitt. Mens to av barna responderte med at en av sine nærmeste venner visste om passordet til den enkelte.

Til slutten av spørreundersøkelsen stilte vi spørsmålet: "Skal man stole på alt man finne på Internett?". Det var bare to svaralternativer. Det var totalt 13 barn som responderte med å velge det riktige svaralternativet, som var: "Nei, man må være kritisk!". Mens ett barn som valgte det feile svaralternativet som var: "Ja, alt som står på internett er sant".

Selv om dette er en måte å få barn til å være mer engasjerte på, var vi klare over at det kan ha vært mye bias involvert, spesielt under Kahoot!-quizen. Først og fremst fordi det var poengsum ut i fra hva man svarte. og fordi barna snakka mye imellom under Kahooten. Vi mener likevel det var den beste måten å skape engasjement og interesse slik at vi kunne få til litt diskusjon. Fra diskusjon nevnte barna for eksempel at de først og fremst brukte enhetene til å spille og ikke så mye for å kommunisere.

Før quizen stilte vi noen åpne spørsmål til barna, blant annet hva slags enheter de hadde og hva slags applikasjoner de brukte. De fikk så mulighet til må rekke opp hånda og svare. På denne måten unngikk vi at det samme ble sagt 2 ganger, og heller fikk en oppsummering om hva elevene i klassen brukte. Plattformene som ble nevnt var:

- Minecraft	- Terraria
- Clash Royal	- Momio
- Musically	- FootDraft
- The Simpsons	- YouTube
- Planet Coaster	- Netflix
- Pixel Gun 3D	- Google Maps
- Instagram	- Wikipedia
- Snapchat	
- Kizi	

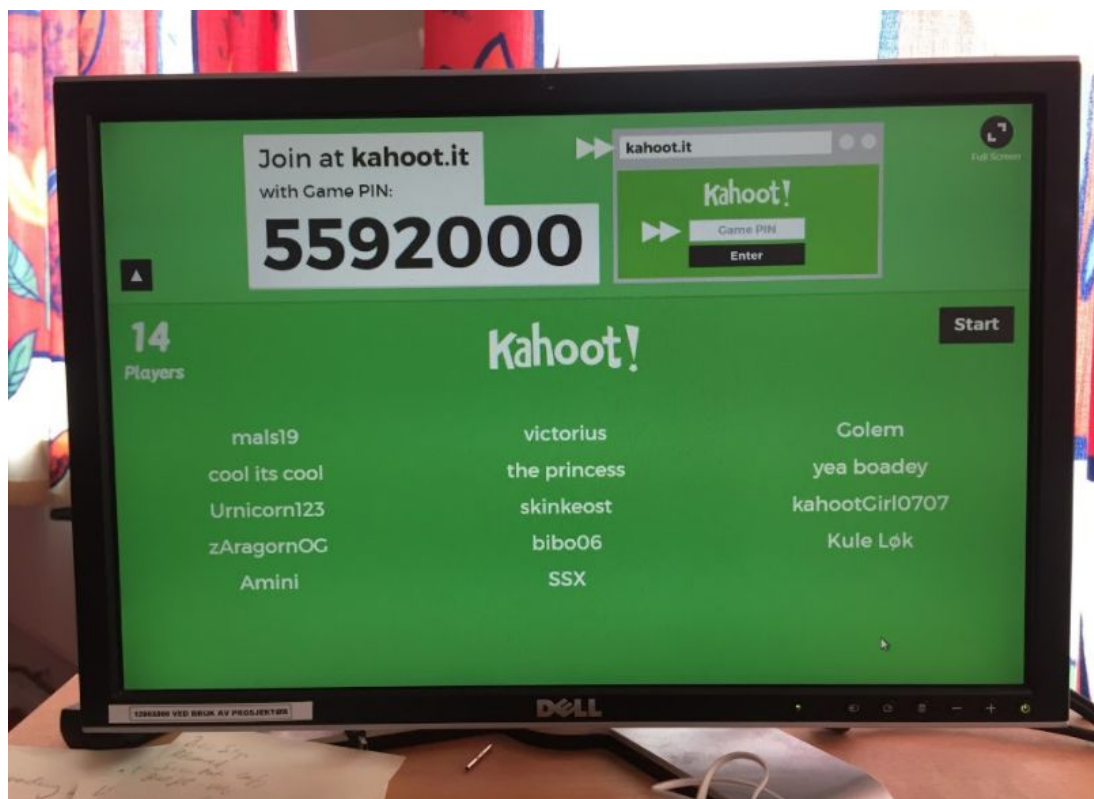
Det andre spørsmålet vi stilte omhandlet hvilke enheter barna hadde tilgang til. Her svarte alle barna at de hadde en smarttelefon, 9 hadde eget nettbrett, 10 hadde delt nettbrett, 8 hadde egen PC, 9 hadde delt PC og 11 hadde spillkonsoll.

Det ble så spurt om hva de mener er viktig å for å lage et godt passord. Ifølge online.no, sier eksperter at du bør velge passord som ikke kan knyttes til deg personlig. En generell regel for å lage gode passord er å være så kreativ som mulig, med flest mulig tegn (Johnson,

2017), og barna viste at de kunne disse reglene og at de benyttet seg av disse når de lagde et passord. De sa for eksempel at passordet burde være lett å huske, men samtidig være lang (helst mellom 7 og 10 tegn) og inneholde tegn variasjon. De nevnte at det er best hvis spesialtegn er enten på første eller på siste plass, dette var fordi de mente det ville gjøre passordet enda mer utfordrende og hemmelig.

2.3.1 Analyse av fokusgruppe for barn

Bilde 2.8 Navn som barna deltok med

Alle barna som deltok eide minst en egen digital enhet og brukte mange forskjellige applikasjoner på disse, men vi fikk inntrykk av at barna nevnte flere applikasjoner som foreldrene ikke kjente til. Diskusjon mellom barna viste at barna i hovedsak bruker internett som underholdningsplattform og læringsplattform i skolesammenheng. For eksempel bruker barna internett til å se på filmer eller å spille spill med personer de kjenner til i virkeligheten. Vi tolket det slik at et fåtall av barna bruker sosiale medier og internett til å dele bilder eller å utgi personlig informasjon eller innhold. Et fåtall av foreldrene deler bilder av barna veldig sjeldent på nett. Det er mye mulig at dette kan ha en sammenheng hvordan barna opptrer på nett da barna kan ha plukket opp vaner dette fra foreldre ved å for eksempel se at de publiserer bilder av venner eller av barna. De aller fleste barn spør likevel vennene selv før de legger ut bilder av dem.

Utifra timen virket det som at barna hadde lært mye om sikkerhet på nett og at undervisningen på skolen funket og at de brukte dette i praksis. Dette kunne vi se på Kahooten, der barna ikke brukte sine ekte navn, selv før de visste at spørsmålet om brukernavn kom (bilde 2.8). Det var også imponerende at alle 14 barn visste om reglene for å lage passord. De var overbeviste at de ikke kan bruke navn som passord. Vi fikk også inntrykk av at barna var kildekritiske til ting de fant på internett. Dette tolket vi slikt at barna hadde pugget og fulgte de reglene de både fikk hjemmefra og fra skolen.

Selv om barna ble informert om at både strukturert fokusgruppe og Kahoot!-quizen er anonymt så var et barn bekymret over at vi skulle informere barnas foreldrene om hva slags applikasjoner og programmer vedkommende brukte, noe som også kan ha påvirket svar vi fikk fra barna.

2.4 Semistrukturert intervju med foreldre

Vi intervjuet to foreldre. Målet med intervjuene er å få kvalitativ data på bruksmønster av internett, innsikt i hvilke metoder og teknikker foreldre bruker til å begrense nett-tid og beskytte barna deres mot farer på nett. Vi ønsker også å vite litt om hva foreldre mener om disse farene kunne være og gjerne noen erfaringer rundt dem. Siden vi var ute etter kvalitativ data passet intervju ypperlig, og strukturen var hovedsakelig valgt fordi vi ønsket litt frihet til å diskutere med intervjuobjekt.

Barnet til den første intervjuobjektet hadde en telefon uten nettilgang. Telefonen var bare kun for å sende/motta meldinger og anrop. Barnet hadde også tilgang til en iPad som brukes til skolearbeid og til spill, men hadde regler for bruk fordi hun mente at barn ikke hadde den begrensingsfølelsen inni seg at de har fått nok. Eksempelvis kunne ikke barnet bruke iPad til spill før skolearbeidet og andre gjøremål var fullført. Intervjuobjektet nevnte også at barna ikke har lov til å bruke enhetene når de skal sove:

“Mine barn har ikke telefonen når de legger seg. 9-åringen våres får meldinger som du kan se plover opp på telefonen hans på nattestid av jevn gamle. De skal sove, de skal på skolen, ikke få meldinger av en kompis i klassen, eller snap eller noe sånt. Da skjønner man jo at man er på forskjellige planeter om hvordan man vil dele ut telefoner og iPader til barna sine.”

Intervjuobjektet sjekker logg og spill på enhetene for å sjekke at barnet for eksempel ikke spilte uetiske spill. Intervjuobjektet sa hun ikke hadde laget konkret sett med regler barnet måtte følge, siden barnet ikke har brutt tilliten.

Intervjuobjektet visste at barnet har et spill der barnet spiller med andre i klassen og som gir dem muligheten til å “møte” i spillet. Barnet hadde en bruker YouTube til å se på andre spille og høre på musikk, men legger ikke ut noe selv. Første intervjuobjektet mente det er foreldres ansvar å informere barn om nettsikkerhet. Vedkommende hadde fått informasjon fra skolen angående nettsikkerhet, men følte at barnet ikke var innenfor “målgruppen”, siden barnet for eksempel ikke hadde sin egen PC, som hun mente var mer avansert enn en iPad. Intervjuobjektet synes nettsikkerhet bør likevel være et opplegg på skolen. Hun holdt seg likevel oppdatert med hva barna gjorde, fordi barnet deler internett opplevelser selv om hun ikke forstår alt som blir fortalt på grunn av “spillspråk”.

Barnet til det andre intervjuobjektet hadde egen PC, mobil, nettbrett med tilgang til internett. Han nevnte at han ikke hadde noen regler eller begrensninger på hva som gjøres på nett, men heller mot å bruke det - som for eksempel å ikke bruke opp all mobildata. Intervjuobjektet pleier å sjekke hva barnet gjør gjennom dialog og oppfordrer barna til å ikke sitte stille. Barnet brukte ulike sosiale medier, blant annet Instagram og Musical.ly. Intervjuobjektet mente det bør være filtre som er passende for barn på ulike plattformer, for eksempel han nevnte at YouTube har filtre, men er usikker på om det er hjelpsom. Han mente det er både foreldrenes og skolens ansvar, men foreldrene bør bli flinkere på å passe på hva barnet gjør på internett.

2.4.1 Analyse av intervju med foreldre

Begge intervjuobjektene hadde sine egne måter for å få oversikt over hva barnet gjør på internett. Vi fikk et inntrykk av at foreldrene for det meste hadde kontroll på hva barna drev med. Det ene intervjuobjektet fikk oversikt ved å ta en titt på loggen til de ulike enhetene, mens den andre hadde en dialog med barnet sitt angående bruken av de ulike applikasjonene. De holdt seg oppdaterte på hva slags applikasjoner og hvilke plattformer barna hadde en bruker på, men det ble nevnt at det kunne være utfordrende for foresatte å forsikre seg at andre foreldre respekterte hverandres regler, at barna for eksempel ikke fikk lov til å bruke nettbrett resten av dagen når de dro til på besøk. Spesielt var dette vanskelig for foresatte som var skilte, da hver forelder kunne ha et annet syn på bruk enn det de selv hadde. Vi tolket at det kunne være utfordrende siden begge parter har ikke de samme

reglene og dette kunne gjøre det vanskelig å kontrollere barnas nettbruk når de er borte.

Foreldre mente det var viktig at nettsikkerhet og bruk burde være mer tydelig markert i læreplanen, spesielt når barna skal ta i bruk iPad som en del av undervisningen. De mente også at både foreldre og skolen bør påta seg ansvarsrollen om nettbruken til barna.

3 Resultater og diskusjon av funn

3.1 Hva bruker barn nettet til?

Et spørsmål vi stilte i alle deler av datainnsamlingen var “Hvilke enheter har barn tilgang til?”. Dette var for å få en forståelse om hvordan barn vanligvis brukte internett. Det som var brukt mest av enheter av alle barn, ubetinget av kjønn eller interesser, var mobil og nettbrett. Både spørreskjemaet og fokusgruppen viste at barn er brukere av de mest vanlige enhetene på markedet, altså smarttelefon eller nettbrett. Intervjuene med både IKT-ansvarlig og foresatte ga også inntrykk om at det gikk mest i mobil og/eller nettbrett.

Et annet viktig spørsmål vi stilte var “Hvordan bruker barn disse enhetene?”. Under både intervju med foresatte og fokusgruppen med barna observerte vi tegn til en splittelse mellom kjønnene når det gjaldt bruk av ulike applikasjoner. Det ene vi fikk inntrykk av som var felles for begge kjønnene var YouTube. Bruk av bilde- og videodelings-plattformer slik som YouTube, Instagram og Musical.ly virker mer vanlig blant jentene enn guttene, men ingen av barna brukte Facebook. Når vi spurte om hvordan disse applikasjonene ble brukt, fikk vi bekreftelse på at de var hovedsakelig passive brukere, det vil si at de ikke produserte innhold selv. Med denne kunnskapen kan vi kategorisere videodeling-plattformer med streamingtjenester som Netflix og NRK Super.

IKT-ansvarlig forteller litt om hvordan skolen tar i bruk nettbaserte læringsplattformer i undervisningen. Han nevner at de bruker nettsiden til pensumbøkene barna har, for eksempel Stairs for å lære engelsk og Multi til å lære matte. Han nevner også at online verktøy kalt Creaza brukes. Barna ser også til å ta i bruk online kilder slik som Wikipedia til skolearbeid. IKT-ansvarlig var veldig opptatt av at barn så viktigheten med kildekritikk under intervjuet. Ifølge foresatte under intervjuene forteller de begge at internett enhetene deres brukes lite i forbindelse med hjemmelekser.

Spill og lek virker til å være barnas hovedbruket til internett. Barna listet opp flere spill enn sosiale medier i fokusgruppen. IKT-ansvarlig forteller om frilek på datamaskinene på skolen, og sier at det går som oftest til spill. Det er derfor trygt å påstå at barn spiller mye på internett. Et spesielt populært spill, Minecraft, har funksjonen å spille med andre. Vi spurte barna under fokusgruppen om hvem de spilte med. De svarte at de ønsket mest å spille med sine venner, men det hendte at de spilte med fremmede. Noe som stemmer overens med et studie som viste at barna var sammen på internett med folk de kjente i virkeligheten 90% av gangene (Reed, 2014, s. 164). Under det ene intervjuet med foresatte beskrev intervjuobjektet hvordan spill var sosialt for barna. De fleste foresatte var positive til nettbruk, men det var viktig for dem å begrense det da de ikke ville at barna skulle være stillesittende i en lang periode.

Et siste bruksområdet som vi bare ble hintet til var kommunikasjon. I det ene intervjuet forteller intervjuobjektet om hvordan barnet mottar meldinger på nattestid fra sine venner. Intervjuobjektet henter til bruk av Snapchat også, så det er ikke helt feil å påstå at barn bruker nettet til kommunikasjon. Vi har også inntrykk av at de fleste foreldre hadde oversikt over hva slags applikasjoner barna bruker.

Til sammenligning står det også i artikkelen vi har fokusert på at barna brukte internett for “educational and entertainment purposes” (Shin, 2013). Foreldrene i Shin sin undersøkelse var positive til bruk av internett, de mente at internett var en viktig ressurs for barna fordi “it provides an unlimited amount of information and enables the children to find information easily and quickly”. Hvorvidt disse barna lærer noe om kildekritikk for ting de finner på internett blir ikke nevnt i Shin sin artikkel, men var noe IKT-ansvarlig som nevnt la vekt på å videreformidle til barna.

I Wold sin artikkel fra 2008 blir det nevnt at barna først får basiskunnskap om bruk av datamaskiner i 8. klasse, der basiskunnskaper menes med skriveprogrammer, PowerPoint, internettsøk og kildekritikk. Dette oppfatter vi er annerledes i dag, fordi dette er en del av opplegget som blir undervist til 4. klassingene i dag, ifølge IKT-læreren. Det er også lovpålagt av Utdanningsdirektoratet, at hvor mye teknologi i dag har blitt en vanlig del av barnas hverdag, både på skolen og hjemme.

3.2 Sikkerhet og risiko

I lys av sikkerhet trengte vi å finne ut av hva slags risiko som finnes. Da vi spurte foresatte om hva slags farer som fantes når barna surfer på nett, svarte de umoralsk innhold og deling av sensitiv informasjon. Hva som er moralsk er veldig subjektivt, men foresatte forteller at de ikke vil at barna deres skal se eller interagere med noe voldelig eller morbid. Vi spurte også om deres meninger når det kommer til sensur, da beskrev ene foresatte at de følte at sensuren som var på for eksempel YouTube var veldig “amerikansk”, foresatte utdypet med å fortelle at den var veldig imot nakenhet og likegyldig til vold.

Vi startet prosjektet med en antagelse at mobbing kom til å være en utfordring. Spesielt med tanke på hvordan noen av disse plattformene fungerte og artikler og innslag fra populær media-en. Vi diskuterte dette under intervjuet med begge IKT-lærerne. IKT-ansvarlig fortalte blant annet at dette ikke egentlig var hans ansvarsområde. Han fortalte videre at det nettmobbing ble behandlet som vanlig mobbing. Facebook er en plattform der nettmobbing er et problem for aldersgrupper (Cohen, 2012), men lite bruk av sosiale medier blant 9-10-åringene gjorde at IKT-lærere mente at det var mest sannsynlig derfor de ikke hadde opplevd noen tilfeller blant barna i den aldersgruppen. Læreren fra SFO nevnte likevel at nettmobbing er en av grunnene barna ikke får lov til å bruke mobilen sin når de er på skolen.

Vi testet barna om deres forhold til online identitet. I Kahoot!-quizen kan vi se at ingen av barna valgte å bruke eget navn. Vi ga ingen oppfordringer til navnevalg. Vi spurte også om dette under fokusgruppen hvor vi ble fortalt at de ofte brukte et annet selvvalgt navn på nett. Vi fikk ingen ordentlig begrunnelse på dette, men vi kan anta at det er for estetiske grunner. I praksis viser dette at barna beskytter sin egen identitet. Vi spurte også barna om passord. Barna viste både forståelse av lengde og kompleksitet i sammenheng med passord. Barna fortalte også at de deler deres passord med bestevenner eller foresatte etter foresattes oppfordring.

3.3 Kompetanse

I fokusgruppen med barna ga de oss inntrykk til at de hadde god forståelse innenfor internett og sikkerhet. Både foresatte og IKT-ansvarlig nevnte ingen hendelser der barn hadde blitt lurt eller blitt utnyttet av andre. I følge IKT-ansvarlig lærer barna hvordan man bruker datamaskinen som et verktøy til blant annet læring, sosialisering og til å lage ting. Et stort fokus blir satt på å være kritisk på nett, IKT-ansvarlig nevnte et scenario der han måtte

forklare at et bilde var manipulert og ikke virkelig, men dette var til barn yngre enn de vi ser på.

Vi stilte en del like spørsmål til både de foresatte og barna. Dette var for å sammenligne deres kompetanse på område og sjekke hva foreldrene egentlig visste om hva deres barn gjorde online. Når det kommer til online aktiviteter har foreldrene god oversikt over hvilke applikasjoner og spill som brukes, men ikke alle skjønner hvordan barna klarer å sette seg inn i verdenen i disse spillene, da vi spurte om hva barna *egentlig* gjorde i disse spillene. Når det kommer til kompetanse virker foreldrene kjent med kapasiteten til datamaskinen og internettet, barna virker derimot mer komfortabel i bruken. En forelder fortalte at barnet var mye flinkere enn de til å bruke maskinene. Noe som også blir nevnt i Shins artikkel som et problem - at det er vanskeligere for foreldre å administrere barnas bruk dersom foreldrene mangler den tekniske kunnskapen om internett.

4 Konklusjon

“Hvordan undervises barn om sikkerhet på internett og til hvilken grad fungerer det?”

Internettets økende fremtreden i hverdagen har blant annet påvirket hvordan undervisningen på skolen er lagt opp og hvordan barn i dag underholder seg selv. Gjennom prosjektet har vi funnet ut at en stor andel av barna bruker internett hver eneste dag. De aller fleste bruker internett til spill og lek, kun et fåtall til sosiale medier.

Datatimer med bruk av internett er en del av undervisningen, men har ikke nettsikkerhet som et opplegg på skolen. Barna blir lært om dette av både SFO-lærer og IKT-ansvarlig, uten at det står tydelig markert på læreplanen. Barna blir først og fremst lært til å bruke internett som en ressurs, blant annet for å finne informasjon til lekser og oppgaver. Andre viktige temaer i undervisningen som blir tatt opp av lærerne er nettvett og kildekritikk. De blir også lært noe om hvordan man skal holde sin profil sikker, som for eksempel valg av passord og hva som ikke bør legges ut av dem selv. Barna får også generelle tips angående datamaskinene på skolen. Skolen har regler som nekter barna tilgang til innhold som ikke er beregnet deres aldersgruppe på skolen.

Noen foreldre må godkjenne applikasjoner barna vil laste ned, mens andre tar en jevnlig sjekk på enhetene til barna. Ikke alle foreldre er klare over alle applikasjoner barna laster

ned og hvilke funksjoner disse applikasjonene har. Et fåtall barn som har vært med i undersøkelsen bruker sosiale medier som Instagram, Musical.ly og Snapchat selv om det er aldersgrense på 13 år. Barn bryr seg ikke så mye om hva de ser eller spiller, men mer om hvordan de kan holde seg selv privat. Det hender at noen barn er mer kyndige enn foreldre, og foreldre klarer ikke å få alt med seg, enten fordi de ikke har nok kunnskap om spill og språket til de unge.

Det er entydig enighet fra både foreldre og lærere at begge bør ta ansvar for å lære barna om sikkerhet på nett og følge opp hva de gjør. Vi er overbeviste om at tiltakene som tas i bruk fungerer og at barna sitter inne med mye kunnskap når det kommer til nettsikkerhet.

5 Referanseliste

Reed, T.V.. *Digitized Lives: Culture, Power, and Social Change in the Internet Era*. (2014). New York: Routledge.

Johnsen, F, H (2017). *Disse passordene bør du unngå*.

<https://www.online.no/sikkerhet/passordene-du-bor-unngaa.jsp> (Sist lest 16.05.17)

Barn og Medier 2016 (2016). *Mediehverdag*. Norge: Medietilsynet.

<http://www.barnogmedier2016.no/mediehverdagen> (Sist lest 16.05.17)

Shin, W (2013). *Parental socialization of children's Internet use: A qualitative approach*.

<http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1461444813516833> (Sist lest 16.05.17)

Wold, T. (2008) *Tilsyn og tilretteleggelse: Kontroll av barn og unges internettbruk*

https://www.idunn.no/nmt/2008/02/tilsyn_og_tilretteleggelse_kontroll_av_barn_og_unges_internettbruk (Sist lest 16.05.17)

Cohen, D (2012) *INFOGRAPHIC: Back To School Often Means Back To Facebook Cyber-Bullying*

<http://www.adweek.com/digital/infographic-back-to-school-cyber-bullying/?red=af> (Sist lest 16.05.17)